

REPERE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND SPECIFICUL ACTIVITĂȚII DIDACTICE ÎN RAPORT CU SELECTAREA ȘI TRANSMITEREA DE VALORI TINERILOR

Theoretical and Practical Benchmarks Regarding Specific Teaching Activity Aiming to Select and Share Values to Young People

Adela-Corina FEKETE¹, Maria - Carmen FEKETE²

Rezumat. Prezenta lucrare se concentrează asupra modului în care cadrul didactic își poate eficientiza munca, dobândind o calitate superioară a actului didactic prin deprinderea, utilizarea și transmiterea de metode și standarde de calitate, ce permit tinerilor însușirea și valorificarea unui sistem de modele, metode și valori menite să valorizeze potențialul unui tânăr, dar și societatea din care acesta va face parte, la un moment dat. În școala modernă, tot mai importante voci susțin că problema perfecționării și optimizării procesului de pregătire profesională a cadrelor didactice ocupă un loc de seamă în activitatea specialiștilor. Cercetările teoreticienilor, practicienilor și ale altor specialiști în domeniu urmăresc pregătirea cadrului didactic arătând o atenție deosebită modului său de formare și funcționare. Ele sunt legate, deopotrivă, de aspectele calitative și efective ale formării capacităților profesionale, în baza perfecționării procesului instructiv-educativ. Atingerea adevăratei excelențe în formarea profesională necesită crearea unei culturi individuale, dar și instituționale în care calitatea reprezintă o valoare fundamentală care se reflectă în competențele cadrului didactic în relațiile cu tinerii educați. Acțiunea educativă se realizează prin intervenția mai multor influențe, care vin din *domeniul interacțiunii limbă, limbă - științele pozitive* (psihologie, filozofie, sociologie), arte, arta cinematografică și din *domeniul interdisciplinarității*. De asemenea, *competența de comunicare* este definitorie activității didactice, ea se află la baza concepției *Noua educație*, și pe ideea că existența umană se desfășoară într-un plan supraindividual din care fac parte *munca, limbajul, spiritualitatea* logico-valorică. *Modelele de exerciții pentru activitatea didactică* reprezintă instrumentele didactice educaționale specifice realizării actului educațional. *Exercițiile de formare* de competențe (proiectul DESLO) au ca scop oferirea de repere pentru perfecționarea continuă a calităților profesionale.

Cuvinte cheie. comunicarea interpersonală diadică; stimuli; influențare; reglare; trebuințe

Abstract. This paper focuses on how the teacher can work more efficient, therefore achieving a higher quality of teaching through learning, use and sharing of methods and quality standards, which allow young people acquire and use a system of models, methods and values meant to value the potential of the young people, and of the society he is part of, at a time. In case of modern school, more and more important voices argue that the problem of improving and optimizing the

¹ Universitatea Ecologică din București, Facultatea de Științele Comunicării, București, România, e-mail: adelacfekete@yahoo.com

² Liceul "Victor Babeș", Cluj-Napoca, România, e-mail: mariacfekete@yahoo.com.

training process of teachers hold an important place in the work of specialists. The research of theorists, practitioners and other specialists in the field, aim to train the teacher emphasising on his training and operation. They are equally related to the effective and qualitative aspects of professional skills training for improving the educational process. Achieving true excellence in training requires an individual and institutional culture in which quality is the fundamental value that is reflected in the teacher's skills in relation with the young educated people. Educational action is achieved through the intervention of several influences that come from *the interaction* of language, language - positive sciences (psychology, philosophy, and sociology), arts, cinema art and from *the interdisciplinary field*. Also, *the communicative competence* is characteristic to teaching, it is the basis for *the new education* concept, based on the idea that human existence takes place in a supra-individual frame along with *work, language, logical-value spirituality*. *Models of teaching exercises* represent specific educational teaching tools for education achievement. *Skills training exercises* (project DESLO) are intended to provide benchmarks for continuous improvement of professional skills.

Key-words. dyadic interpersonal communication; incentives; influence; control; needs.

1. Problema studiată

Învățământul românesc modern, aflat în plină reformă conceptuală, axiologică și metodologică, avansând în calitate de subiect al educației copilul/elevul/studentul, revendică cu necesitate cercetări actuale cu privire la natura relațiilor educator-subiect educat, în cadrul conținuturilor educaționale.

Pornind de la ipoteza conform căreia educația, în societatea românească postmodernă, este marcată de criza axiologică și de lipsa motivației educatorului și educatului, definim **problema** studiului nostru prin întrebarea: *Cum ar trebui să fie activitatea didactică ca să contribuie la întemeierea axiologică a educației și la crearea unei cadru specific pentru transmiterea și selectarea valorilor?*

Teoria generală de dirijare a procesului instructiv pune accentul pe problematici precum: interacțiunea subiectului și obiectului educației, unitatea organizării și corectării activității de învățământ, analiza rezultatelor obținute prin desfășurarea de activități didactice etc. În procesul de învățare este necesar să se evidențieze principalele caracteristici ale acestei activități și să se selecteze formele dominante pentru estimarea celor mai eficiente metode și variante de realizare a sarcinilor didactice/educaționale. Mulți cercetători, studiind efectul analitic al formelor și metodelor arată că selecția celor mai efective variante de instruire reprezintă o procedură specială orientată spre realizarea calitativă și eficientă a sarcinilor instructiv-educative. Analizând efectul formelor și metodelor didactice, mulți dintre cercetători consideră că selecția celor mai efective variante de instruire reprezintă o procedură specială orientată spre realizarea calitativă și eficientă a sarcinilor instructiv-educative.

I.K. Babanski (1979), este unul dintre autorii preocupați de problema eficientizării actului didactic. Potrivit abordării sale teoretice, realizarea optimală a sarcinii didactice presupune următorii pași:

- analiza situației pedagogice;
- planificarea influențelor pedagogice;
- elaborarea și realizarea procesului instructiv-educativ;
- proiectarea rezultatelor;
- reglementarea și introducerea corectivelor;
- evidența și aprecierea rezultatelor.

În vederea producerii și valorificării optime a eficienței instruirii, cadrul didactic trebuie să dobândească și să demonstreze că posedă elemente ce țin de procesul de dezvoltare personală/cunoaștere și autocunoaștere, precum și de stăpânire a unor factori de influență socio-pedagogică. În acest sens, el trebuie să devină expert în managerierea anumitor câmpuri relaționale precum: școala, familia, societatea. În susținerea și completarea acestei idei, I.K. Babanski vorbește despre existența unor relații structurale ale sistemului de învățământ. Sub aspect operațional, el sugerează existența unor serii de *legături* (I.K. Babanski): *legături ierarhice, legături genetice,*

legături funcționale, legături de dirijare, legături de dezvoltare (orice inovație în conținut sau metodă) [I.K. Babanski, p.23]. La acestea, am putea adăuga componenta culturală: *cultura proprie, cultura școlară* [C. Schifirneț, 2002]. Specialiștii în domeniu afirmă că eficiența instruirii depinde de crearea condițiilor optime pentru valorificarea maximă a cunoștințelor, priceperilor, deprinderilor corespunzătoare unui grad superior de pregătire profesională, pornind de la intervenții reale. Să creăm situații de dialog cu mediu sau, altfel spus, să-i facem pe educați să își exerseze capacitatea de a opta și a decide. În acest sens, specialiștii propun și recomandă diverse forme, metode, mijloace, procedee metodice și tehnologice orientate spre organizarea și desfășurarea procesului instructiv-educativ într-un mediu stimulat în care literatura, arta (muzica, artele plastice, artele cinematografice), știința, tehnologia să fie într-un permanent dialog.

2. Obiectivele studiului

- **prezentarea unor concepte teoretice** din domeniul sociologiei, psihologiei și pedagogiei menite să definească relația ce se stabilește între subiecții educației (educator vs. educat);
- **formularea unor metode și modele didactice** menite să ridice calitatea actului educativ. Vom ilustra acest aspect prin diferite metode (inclusiv metoda prognozei) și modele, în mod special, **modelul DESLO sau metoda training-ului cinematic**;
- **realizarea intervenției** asupra pregătirii elevilor, respectând scenariul propus în proiectul DESLO.

3. Ipotezele de lucru

Activitatea didactică este eficientă, obținându-se dezvoltarea personală a tinerilor educați dacă:

- se desfășoară într-un sistem nou de relații, întemeiat pe principii și aptitudini speciale care țin de abilități speciale de: comunicare didactică, estetice, etice etc. Menirea cadrului didactic este aceea de a oferi tinerilor educați soluții pertinente pentru satisfacerea trebuințelor informaționale, etice, estetice etc., precum și pentru optimizarea implicării educatului în propria formare/dezvoltare generală;
- conținuturile educaționale trebuie focalizate pe axa valorică a realităților social-culturale, moral-spirituale și politice și să fie valorificate poliaspectual: cognitiv-estetic, moral-spiritual, intelectual, pragmatic etc., prin metodologii specifice comunicării și educației lingvistice.

3.1. Repere teoretice privind specificul activității didactice în raport cu universul educațional al tinerilor

Orice ființă umană are o dublă identitate: una a caracteristicilor date (moștenite) și una formată. Aceasta, din urmă, cea formată, ne-a determinat să o explorăm, pornind de la identificarea câtorva aspecte importante ale rolului pe care îl are cadrul didactic în optimizarea și eficientizarea activității didactice.

Articolul nostru își propune să reevalueze o problemă extrem de sensibilă: *Cine este cadrul didactic?* Răspunsul/soluția găsită ne conduce spre o direcție care plasează activitatea didactică în sfera interdisciplinarității. Am optat și am adus argumente solide privind calitatea de consilier a **cadrului didactic**, căruia nu-i putem eluda această calitate, dat fiind faptul că acesta petrece foarte mult timp cu elevii săi, el nu poate să nu devină și confidentul lor. Astfel că, acesta poate observa tânărul în mai multe ipostaze, în același timp, îl poate monitoriza, și, astfel, îl poate evalua mult mai bine. Cadrul didactic nu are cum să nu desfășoare și un gen de serviciu care să ofere, printre altele, *asistență, suport și prevenire*. De aici, rezultă și câteva dintre competențele pe care ar fi de preferat să și le formeze și să le execute cadrul didactic. În esență, este arhicunoscut faptul că el face din totdeauna consiliere dublându-și / completându-și, astfel, calitatea de *deținător / transmițător* al informației științifice.

Intervenția socio-educativă este un concept care descrie acțiuni de: informare, orientare și sprijin, în educația tinerilor. Pe această linie se înscrie pledoaria noastră, care plasează activitatea de consiliere și

orientare în sfera interdisciplinarității din care fac parte domenii precum sociologia, psihologia, lingvistica, literatura, etica, morala.

În procesul educativ, din perspectiva instruirii diferențiate, profesorul trebuie și poate să devină un sfătuitor, un dirijor al educatului și al grupului. El indică pentru aceștia sursele de informare, îi asistă în autoformare, îl orientează școlar și profesional și totodată organizează activitatea didactică.

În procesul educativ, din perspectiva instruirii diferențiate, profesorul trebuie și poate să devină un sfătuitor, un consilier al educatului. El indică acestuia sursele de informare, îl asistă în autoformare și totodată organizează activitatea didactică. Rolul acestuia este cu atât mai dificil cu cât diferențele între educați sunt mascate, iar notele nu pot măsura cu exactitate calitatea cunoștințelor, ci doar cantitatea lor. Profesorul evaluează alături de cantitate și calitatea aplicării cunoștințelor, stilul de lucru al educatului, pasiunea pe care o are pentru studiu și consecvența cu care se pregătește. Unii educați au putere de adaptare și dorință de afirmare încât vor impresiona profesorul cu răspunsuri corecte, dorind note maxime. Alți educați manifestă un interes slab pentru buna lor pregătire și nepăsare față de notă, punând profesorului probleme dificile de rezolvat.

Procesul de observație, pe care profesorul îl parcurge continuu, îl conduce la sesizarea stării de spirit a educaților, a dificultăților pe care aceștia le întâmpină în familie, școală, societate. Identificându-le, profesorul își asumă rolul de consilier și ajută educatul să exploreze *alternative*, să clarifice așteptările subiectului, să-l ghideze spre decizii optime, să-i susțină încrederea în propriile forțe.

Unul dintre cele mai importante lucruri pe care trebuie să le deprindă o persoană menită să se ocupe de educație este acela de a înțelege *nevoile* educaților. Enumerăm câteva dintre acestea după modelul propus de Mia Kellmer Pringle:

1. Fizice / de bază:

- nevoia de căldură,
- nevoia de hrană și de odihnă, de îngrijire și igienă,
- nevoia de a fi ocrotiți în fața primejdiilor.

2. Afective:

- contactul fizic,
- admirația și tandrețea,
- timpul acordat,
- atenția și observarea comportamentelor,
- aprobarea și compania în diferite activități.

3. De securitate:

- îngrijire permanentă,
- mediu predictibil,
- modele de îngrijire permanentă și respectare a unor reguli elementare,
- reguli de control,
- o familie unită și stabilă,
- un grup de familie / un grup școlar armonios.

4. De stimulare a potențialului înăscut:

- încurajarea curiozității și comportamentelor de explorare;
- dezvoltarea deprinderilor de participare la joc și de a răspunde la întrebări;
- promovarea ocaziilor de afirmare și de dezvoltare.

5. De direcționare și control: se referă la deprinderea elevilor cu comportamentele sociale adecvate, de disciplină, cultivarea de valori precum: cinstea și respectul față de celălalt;

6. De responsabilizare, care are în vedere atragerea copilului, la început în lucruri minore, pe parcurs, însă, dându-i-se responsabilități din ce în ce mai mari: implicarea în deciziile importante legate de familie sau de școală (consiliul de familie / consiliul elevilor), învățarea din propriile greșeli sau succese.

7. De independență, prin care se înțelege a ajuta elevul să înțeleagă că trebuie să ia propriile decizii [Apud E.Vrăsmas, p.85].

Despre cum se manifestă toate acestea la individ, vorbesc aproape toți cercetătorii comportamentului uman, în literatura de specialitate [A. Maslow, F.Herzberg, D.D. Mc. Clelland, A. Schopenhauer etc.]. Aceștia au demonstrat că viața individului se organizează în funcție de câteva *trebuințe*.

Conform definiției date, de autorii sus-numiți, *trebuințele* sunt *structuri motivaționale* bazale și fundamentale ale personalității, forțele ei motrice cele mai puternice. Acestea reflectă echilibrul biopsiho-social al omului în condițiile solicitării mediului extern specific (școală, societate, anturaj). Ele semnalizează cerințele de reechilibrare în forma unor stări și imbolduri specifice. În funcție de geneza și conținutul lor, *trebuințele* sunt clasificate în: *primare, materiale, spirituale și sociale*.

Trebuințele primare sunt înnăscute, au rolul de asigurare a integrității fizice a organismului. În categoria acestora intră și *trebuințele biologice* sau *organice* de hrană, apă, somn, mișcare, căldură, sex etc. și *trebuințele fiziologice* sau *funcționale* de mișcare, relaxare-descărcare.

Trebuințele materiale (de locuință, de transport, obținerea anumitor unelte și instrumente de lucru) sunt importante, ele completându-le firesc pe cele spirituale, ce țin de procesul de cunoaștere, de deprindere a valorilor estetice, etice și, nu în ultimul rând, de afirmare și valorizare a propriei persoane.

Trebuințele sociale de comunicare, de anturaj și de integrare socială, de cooperare, de prietenie îl definesc și îl conturează ca om în societate. Când vorbim de *trebuințe*, ne referim la înțelesul pe care psihologul american A. Maslow [A. Maslow] îl dă acestui concept. Astfel, el a construit o piramidă a acestor nevoi, conform schemei de mai jos (Figura 1):

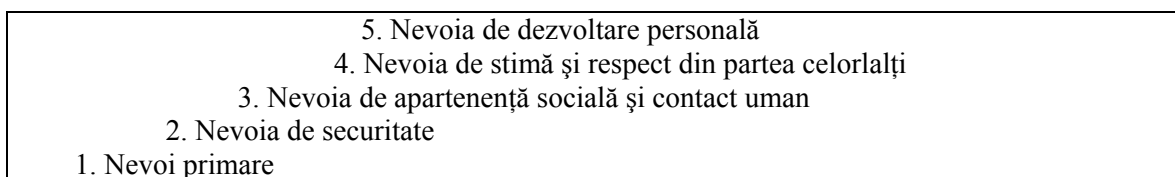

Figura 1. Piramida trebuințelor (după A. Maslow)

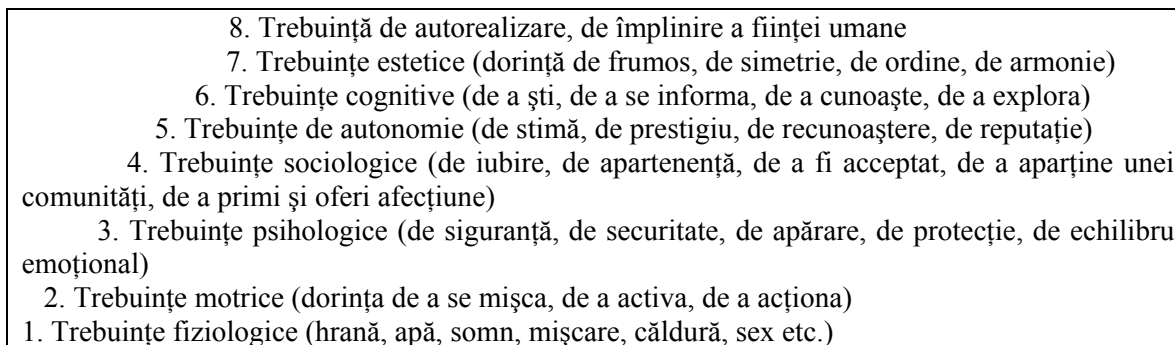

Figura 2. Ierarhia motivațiilor (după Maslow)

Nevoile corespund trebuințelor sau necesităților. Oamenii muncesc după nevoile lor personale și motivațiile individuale sau sociale. Ei își orientează energiile, acțiunile, conduita spre atingerea obiectivelor generale și în mod diferit, după motivația intimă a fiecăruia. Cadrul didactic va orienta educatul spre nevoile fundamentale ale viitorului adult, nevoi ce se conturează încă din anii de școală:

- nevoi/trebuințe psiho-sociale: statutul său și respectul câștigat în cadrul grupului, contribuția personală la prestigiul grupului;

- nevoi/trebuințe morale: dorința de a servi cauzei superioare, de a avea suflet nobil;

- nevoi/trebuințe profesionale: atracția pentru o anumite activitate, valorificarea capacităților personale.

Așadar, educatul trăiește și se dezvoltă în funcție de anumite trebuințe. Pe de o parte, este vorba despre trebuințele societății, la care individul trebuie să răspundă, iar pe de alta, putem vorbi despre așa-zisele dorințe personale, pe care trebuie să le satisfacă pentru a cunoaște reușita în viață. Tot în funcție de trebuințe, individul va interpreta roluri diferite, în societate.

Abordările sociologice susțin faptul că una dintre principalele trebuințe, ale tinerilor, este aceea de a fi integrat în școală. *Trebuința de a fi instituționalizat prin școală* este cu atât mai mare cu cât lipsa ei ar duce la dezechilibre grave. Educații, cu trebuințele lor, trebuie priviți separat și explicați în termeni casuali. Acțiunile lor, cu motivații puternice, sunt efectuate deliberat și explicația poate fi dată în termeni de scopuri și obiective. Acțiunile lor, efectuate arbitrar, sunt cele care ridică probleme și semenilor și sinelui propriu. Pe acestea, cadrul didactic trebuie să le identifice și să le canalizeze spre o soluționare. Cadrul didactic îl poate ajuta să conștientizeze unicitatea sa, să și-o accepte și să și-o asume. Dacă nu știe să se înțeleagă și să se accepte, educatul ajunge la a avea probleme de conflict interior acerb. O parte a eul-ui său se revoltă contra modelelor pedagogice, a tipurilor instituționale care-i sunt impuse de societate, familie, fără să fie întotdeauna ușor de delimitat cauza și mobilul ce au declanșat neliiniștile difuze și izbucnirile sale de furie. Rolul activității de consiliere și al consilierului este acela de a-l stimula pe tânăr să se regăsească prin ceea ce are mai valoros. De asemenea, cadrul didactic trebuie să știe să-l canalizeze spre o soluționare acolo unde se constată o deviere sau o abatere de la reușită. Scopul final al activității didactice, prin rolul educatorului, este acela de a-l ajuta pe subiect să-și joace propriul rol în lume, acela de a aduce societății, din care face parte, un plus de valoare.

O alta, ar putea fi numită *trebuința de a avea un comportament adecvat*, atât față de activitățile educative, cât și față de cele extraeducative, precum și față de relațiile interumane.

Nu în ultimul rând, ne oprim asupra *trebuințelor sociale de comunicare, anturaj și integrare socială, de cooperare, de prietenie* pentru că acestea toate îl definesc ca om și îi asigură succesul.

Pe lângă trebuințe, comportamentul uman este orientat către scopuri sau obiective. Scopurile sunt exterioare individului. Ele sunt atractive, oportune și demonstrează spre ce își îndreaptă omul acțiunea pentru a atinge succesul. Asta nu înseamnă, însă, că obiectivele orientează conduita, ci dimpotrivă, aceasta este influențată de mult mai multe lucruri. Ca de exemplu, de motivații: dorințe, aspirații, convingeri, atracții, nevoi, repulsii.

Cadrul didactic îi va ajuta pe tineri să conștientizeze care sunt lucrurile cu adevărat importante, să își formuleze scopuri bine definite, să aibă ținte corespunzătoare potențialului lor intelectual și fizic și să persevereze în atingerea lor. Îi va ajuta să deprindă o gândire pozitivă despre lume și viață, care să le permită să elimine barierele și să construiască în jurul lor trasee care să îi valorizeze la adevăratul lor potențial. De asemenea, cadrul didactic îi va orienta în selectarea valorilor. În societatea postmodernă, nu valorile s-au schimbat, valorile au rămas aceleași, însă, modalitatea noastră de percepție este schimbată. Or, rolul cadrului didactic va fi acela de a-i orienta și consilia, pe tinerii educați, astfel încât, valorile cu care ei pornesc în viață să le fie lor de folos, precum și comunității care, prin ei, se va (re)construi după noi modele, noi standarde capabile să susțină și să asigure progresul, nu doar informațional și tehnologic, ci și pe cel din plan spiritual.

F.Herzberg [Cf., Popescu-Neveanu, p.100-116], cel care a emis *teoria factorilor duali*, afirma că există elemente care produc satisfacție individului și elemente care produc insatisfacție, astfel încât omul este într-un continuu balans între bine - rău, echitate - inechitate, relații încordate - relații destinse, responsabilitate - iresponsabilitate. El trebuie consiliat și orientat în funcție de fiecare stadiu/situație prin care trece, nu doar pentru a supraviețui modest/mediocru, ci și pentru a atinge succesul pentru sine și pentru societate. Promovarea liberului arbitru conferă tinerilor puterea de a alege (de *libero arbitrio*) între diferitele scopuri și mijloace, motive și mobiluri, care să îi obișnuiască să distingă între bine și rău și să (re)gândească / (re)clădească societatea în funcție de valori actuale, neperimate de un timp care, oricât de pozitiv ar fi fost, nu se mai poate întoarce.

Cum este posibil de realizat acest lucru, a fost una dintre preocupările continue ale omului, care tinde să își depășească mereu condiția.

D.D.Mc Clelland [Ibidem] a elaborat *teoria achiziției succesului*. Aceasta, spune autorul, are patru niveluri (Figura 3):

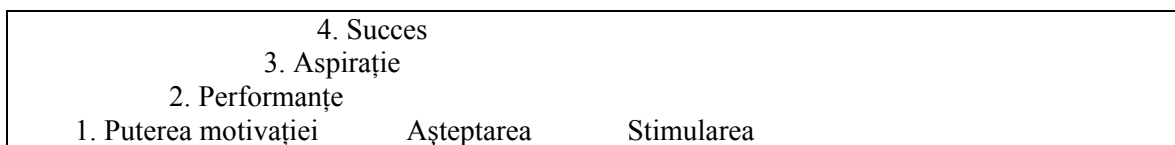

Figura 3. Nivelurile achiziției succesului (Apud D.D.Mc Clelland)

Conform lui A.Schopenhauer, în funcție de anumiți indicatori pe care-i formulează, scopul principal al vieții deosebește oamenii în funcție de importanța pe care aceștia o acordă *vieții personale* (pusă în slujba voinței, dorințelor), *vieții practice* (bunăstarea personală) și *vieții intelectuale* (sporirea cunoștințelor). Susținem că, dacă încurajăm viața intelectuală, aceasta devine, cu vremea, scopul principal al individului, o asemenea viață va fi un scut de apărare în contra urâtului și în contra urmărilor lui dăunătoare, ferindu-l pe individ de numeroasele primejdii, nenorociri, pierderi la care este supus cel ce-și caută numai mulțumirea materială. Pentru acest individ, autorul distinge o trebuință în plus față de ceilalți: *trebuința de a învăța, de a vedea, de a studia, de a medita, de întoarcere la „înăuntrul lui”* [Schopenhauer, p.41- 48]. Aceste trebuințe sunt cunoscute sub termenul de trebuințe intelectuale. În acest sens, autorul citat remarcă faptul că omul este „un copil al nevoilor, nu o inteligență liberă”, de aceea, dacă viața noastră nu este însoțită de vreo artă frumoasă, vreo știință, în care să-și afle o mare parte a plăcerilor sale, va ajunge un izvor al primejdiilor [Schopenhauer, p.45]. Cu alte cuvinte, trebuie să-i învățăm pe educați că viața noastră obiectivă trebuie să fie secundară celei subiective, de aceea, virtuțile noastre intelectuale ne servesc în primul rând nouă.

De influența mare pe care o are cadrul didactic în viața și succesul ulterior al tinerilor ne vorbește și faptul că o altă nevoie / trebuință a tinerilor este aceea de a avea modele, de a se raporta la acele valori umane capabile să le schimbe / influențeze / îmbogățească traseul cu care vin din familie. Astfel că, asumarea rolului de conducător al activității didactice și educative este o coordonată de bază a misiunii oricărui cadru didactic. Din însăși definiția educației rezultă caracterul conștient, rațional coordonat al formării personalității elevilor, de către educator la diverse niveluri.

Procesul de învățământ, ca proces instructiv educativ, are între caracteristicile sale și pe aceea că reprezintă un proces managerial. Practica managerială consideră educația ca *știință și artă* [C.Bîrzea, p.71]. Termenul de artă are sens de măiestrie, pricepere, talent în a conduce alți oameni. Termenul de știință se referă la gândirea și acțiunea cadrului didactic care realizează funcțiile manageriale într-o manieră eficientă (cu economie de timp) și eficientă (câștig maxim și efort minim).

Definim activitatea de consiliere și orientare școlară (COȘ) și ca una fiind centrată pe ideea limbajului real dialogic. Natura dialogică a cuvântului a fost relevată în mod autentic de M.Bahtin, cel care a tratat termenii *cunoaștere dialogică* și *limbaj dialogic* [Cf. M. Vasile, p.89]. Un act de vorbire, în activitatea de consiliere, nu este ceea ce însemna la F.de Saussure *parole* [Saussure], adică folosirea sistemului general al limbii într-un monolog individual; un act de vorbire este o replică la un alt act de vorbire. În condițiile consilierii, exprimarea vorbirii fiecăruia are un caracter adresativ. Adică, una și aceeași idee circulă prin mintea tuturor persoanelor antrenate: consilier - consiliat/consiliați - și scopul acestei metode este de a ajunge la concluzii de valabilitate comună. În procesul *cunoașterii dialogice*, termen împrumutat de la M.Bahtin [Bahtin], dialogul nu poate să se individualizeze decât în procesul interacțiunii vii. Între discurs și obiect mai intervin și alte discursuri, străine, despre același obiect, pe aceeași temă. Dacă extindem logica gândirii filosofice a lui M.Bahtin și în consiliere, prin *cunoaștere dialogică* [Ibidem, p.79] înțelegem un dialog aplicat principiilor spirituale, morale și culturale ale existenței ființei umane.

Or, în cunoaștere, în activitatea didactică, noi nu ne exprimăm singuri. În dialog intervin alte discursuri despre obiect (educatul), care este dinainte condiționat, apreciat sau nu, învăluit în negură sau dimpotrivă. Acesta nu poate să nu participe la dialogul social. Numai așa ne putem exprima obiectiv. În activitatea didactică, cunoașterea o deținem numai după ce percepem și alte discursuri despre obiect. În ordinea cunoașterii cel mai important este dialogul.

Comunicarea interpersonală diadică se produce și în activitatea didactică. În acest sens, J.Dewey propunea pentru această activitate acțiunea de *reglare* și *influențare* [Dewey].

Reglarea, în termeni de specialitate, înseamnă desfășurarea unor activități succesive, cu respect pentru particularitățile psihologice ale subiecților și cu utilizarea unei serii de itemi vizând factori educativi importanți, iar o bună *influențare* asigură atingerea țelului propus și menține echilibrul de care este nevoie pentru acțiunea educativă [66].

Acțiunea de *reglare*, propusă de J.Dewey, este o treaptă în procesul de călăuzire a activității spre atingerea propriului scop. Ea este un sprijin în a realiza ceea ce un subiect tinde el însuși să facă. La aceste constatări trebuie să avertizăm consilierul asupra obținerii acelor răspunsuri care clarifică obiectivele, care elimină limitele și adaptează continuu dorințele la posibilități. La amenințări, la silire, subiectul acționează sub imperiul fricii. Cel agresiv nu va răspunde la stimuli agresivi, decât în mod negativ. Cadrul didactic va acționa cu măsuri reparatorii la influențele greșite ale părinților. Educații, în cele din urmă, participă la orientarea propriilor acțiuni și înțeleg că în „mâinile lor” stă viitorul. Astfel, trebuie să recunoaștem că nu este recomandată impunerea prin forță, ci colaborarea, argumentul inteligent și inducerea încrederii în succes. În acțiunea de orientare, J.Dewey introduce un termen nou, acela de *stimul*. *Stimulii* sunt înțeleși ca strategie sau tactică în acest proces de orientare, pe de-o parte, iar pe de alta, sunt cei negativi care, neluați în seamă, ar duce la denaturarea și perversitatea naturii umane. Se recomandă folosirea stimulilor afectivi [Dewey, p. 22-37]. În acest sens, în terminologia de specialitate, se recomandă folosirea stimulilor: *etalon*, în raport cu care subiectul este chemat să judece stimulul de comparație, *de comparație*, stimul pe care subiectul este chemat să-l judece în raport cu cel etalon, *stimul declanșator*, chemat să declanșeze *stimul întăritor*, și cel mai propus, dintre aceștia, este cel *afectiv*, bucurie, tristețe [69].

C. Schifirneț conturează în cadrul funcțiilor comunicării câteva pe care le procesul de consiliere și orientare le valorizează: persuadarea interlocutorului, autocunoașterea, descoperirea lumii exterioare, stabilirea și menținerea de relații semnificative cu alte persoane derivate din nevoia de incluziune, nevoia de control [Schifirneț, 2002, p.201].

Nevoia individului de *răspunsuri*, la întrebări cu privire la propriile dotări și limite, provine, pe de o parte, din tendințele pe care fiecare ființă umană le are, iar pe de altă parte, de la mediul care oferă sau nu *stimuli* pozitivi. Orice orientare este asemenea unui urcuș pieptiș pe un munte, dar căile le aleg subiecții singuri. Totuși alese deliberat sau impuse de alții, drumurile în viață nu sunt întotdeauna corecte. Educatul trebuie pregătit pentru a-și stabili obiective pe termen scurt și pe termen lung, de a aplica o strategie și o tactică adecvată, așa încât să câștige „bătălia”. O nereușită îl poate aviza pe individ asupra propriilor greșeli și defecte: egoism, vanitate, delăsare. A. Herzen afirma că singurul vinovat de viața omului este el însuși și mediul său, contribuția pentru eșec se împarte între social și modalitatea proprie de a trăi [Cf. Schifirneț, 1985, p.6-158].

În orientarea subiecților, cadrul didactic trebuie să ia în seamă temperamentul și deprinderile celor orientați. Orice orientare este o *influențare* care angajează energii, pe de o parte, și stări emoționale, pe de altă parte. Consilierul sesizează primejdiile pe care le provoacă obiceiurile greșite și trebuie să caute soluții, stimuli, care să reglementeze aceste efecte. În acest proces se recomandă consilierului menținerea unui caracter de apropiere și căldură umană.

În societatea actuală, orientarea tinde să devină o autoorientare și o autodeterminare. Aceasta implică familiarizarea cu programe privind curriculumul național și cel la decizia școlii, prin transferul de informații realizat de cadrul didactic prin oferirea de metode și tehnici de selectare și asimilare a valorilor necesare.

3.2. Repere practice privind modele de formare de competențe.

Exercițiul formativ, apud Proiect DESLO (Developing European Schools into Learning Organization), „Teachers as learners”, Proiect derulat în Viareggio, Italia, 2004.

În **exercițiul de formare** cu rol de formare de competențe, ca metode am folosit problematizarea, exercițiul, jocul de rol și ancheta. Realizarea exercițiului formativ a fost conceput în două direcții:

- cu elevii din școală – exercițiu formativ de lungă durată;
- cu profesorii, exercițiu formativ de scurtă durată.

Exercițiul formativ a avut ca pretext participarea la un curs desfășurat în localitatea italiană Viareggio, cu tema „Teachers as learners”. Redăm, în cele ce urmează experiența asimilată la una din orele de curs.

Exercițiul a presupus desfășurarea unor activități practice, la clasă, care au implicat folosirea unui materialul teoretic, cu privire la conceptul, natura, funcțiile, mecanismul, caracteristicile actului didactic, raportate la criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-elev; profesor-grup.

A. Exercițiu de constatare. Chestionar pentru profesori

Problema mea nr. 1 este *Cum să eficientizez activitatea didactică?; Lipsa de motivație a elevilor pentru selectarea valorilor...*

Pașii pe care îi urmez în rezolvarea problemei mi-au fost sugerați de:

- cursuri universitare în specialitate
- cursuri postuniversitare
- programe de formare naționale
- experiența dobândită prin activitatea didactică.....

Exercițiu de evaluare. Chestionar pentru profesori

Problema mea nr. 1 este.....

Pașii, pe care îi urmez în rezolvarea problemei, mi-au fost sugerați de:

- cursuri universitare în specialitate.....
- cursuri postuniversitare.....
- programe de formare naționale.....
- experiența dobândită prin activitatea didactică.....

Pașii pe care îi urmez în rezolvarea problemei sunt:

1. Fiecare participant se gândește la o metodă proprie de predare învățare.
2. Vizionarea materialelor video cu secvențele decupate din film pentru prima dată.
3. Comentarea secvențelor și discutarea tehnicilor aplicate în respectiva activitate.
4. Vizionarea materialelor video cu secvențele decupate din film pentru a doua oară.
5. Ce au ales și ce au respins participanții din respectivele tehnici sau metode.

Analiza cantitativă a scos la iveală că participanții au apreciat tehnicile prezentate, mai puțin cea tradițională, cea cu pedeapsa, și au recunoscut, în munca lor, pe unele dintre acestea. Cu toții au fost de acord că învățarea prin exercițiu este cea mai practică. La modul cel mai realist, fiecare dintre metode este practică de către cadrul didactic. Dacă, în activitatea de predare, frica de ceva sau de cineva nu se regăsește, s-a recunoscut că elevii mai au încă mentalitatea învățării de frică chiar și la vârsta adolescenței. Frica poate lua diverse aspecte: frica de un profesor prea exigent, frica de notă, frica de părinți, frica unei posibile corigențe etc.

Tehnici și metode folosite de alții în rezolvarea unor probleme similare se găsesc în:

1. următoarea carte: CD (*Cursuri universitare, lucrări de specialitate, CD DESLO*);
2. în Raportul activității educative a MEC;
3. în modele de cursuri opționale...

Fazele precise pe care le voi pune în practică după consultarea acestui model de curs sunt:

1. *pașii după modelul strategiei microconsilierii: de focalizare și de influențare ...*
2. ...
3. ...

Data verificării ... (după o lună)

Evaluarea progreselor făcute: satisfăcător; mai este nevoie de timp; nesatisfăcător: ar trebui schimbate metodele; alte soluții.

Model pentru Fișă de observare

Profesor diriginte: cu sprijinul psihologului, familiei adolescentului, colectivului didactic.

1. Informații generale: număr de educați (fată, băiat, originea socială; starea sănătății; situația la învățătură (media generală, media generală la disciplinele fundamentale); elev cu aptitudini deosebite; educați cu probleme deosebite; starea de disciplină a lui, perspectiva lui.
2. Dinamica adolescentului: totalitatea transformărilor care au avut loc în interiorul lui, pe parcursul unui an școlar; scopul imediat și de perspectivă al acestuia.
3. Specificul adolescentului, în calitate de membru al unui microgrup social: climatul socioafectiv/microgrupuri formate, rolul lui; raportul dintre el și alții: de coincidență, de colaborare, de opoziție; norme și valori propagate la nivelul clasei.
4. Concluzii: starea psihosocială a subiectului exprimată printr-un: a. *calificativ* și b. *caracterizare*: la nivelul succesului școlar, apreciat în raport cu posibilitățile maxime minime; la nivelul disciplinei; la nivelul profilului socio-moral conturat; la nivelul liniei de perspectivă.

B. Exercițiu de formare. Training prin cinematecă. Suport C.D. Proiect DESLO (Developing European Schools into Learning Organization)

Considerăm important să precizăm, de la bun început, supremația mijloacelor media în orice aspect al vieții și a rolului deosebit de important pe care televiziunea și cinematografia, acum mai mult ca oricând, îl joacă în viața tinerilor. Neputând să eludăm acest lucru, nici măcar să îl ignorăm, trebuie să acceptăm că filmul joacă un rol important în spectacolul metodelor de învățare moderne. Mai mult, în training, filmul pare să dețină un loc bine stabilit.

Utilizarea secvențelor de film în cadrul unor sesiuni de training a început să fie o practică des utilizată încă de pe vremea când nu existau programe software, care să permită decuparea scenelor de film dorite de pe internet. În primăvara anului 2004, la Viareggio, Italia, am asistat la un astfel de training prin **Proiect DESLO (Developing European Schools into Learning Organization)**.

Ca trainer, cadrul didactic, are nevoie de multă măiestrie în selectarea și prezentarea doar a acelor secvențe menite să îi servească în construirea subiectului, educația ca *artă* [C.Bîrzea, p.71]. Termenul de artă are sens de măiestrie, pricepere, talent în a conduce alți oameni. Așa stând lucrurile, cadrul didactic modern poate deveni un mic scenarist de serviciu care dorește să exprime, prin intermediul filmului, cum elevul său poate să deprindă anumite capacități și competențe. Astfel că vizionarea filmelor cu scop „didactic” este o metodă foarte sigură de reușită. Așa se face că, actori mari ai lumii internaționale pot deveni „invitați”, ca traineri „part time”, să “vorbească” despre leadership sau despre echipe performante. Comunicarea în echipă, negocierea, comunicarea nonverbală, managementul, dar și amuzamentul sunt subiecte pe care le găsim în secvențele de film la care vom face referire.

Exemplul 1. Secvență din filmul *Liam* trimite la o situație de învățare ce vorbește despre o metodă pe care, cred că am depășit-o cu toții și anume metoda de învățare coercitivă: *învățatul de frică*.

Profesorul are deplină putere asupra elevilor, iar metoda prin care își desfășoară activitatea este frica. Iată-o: *Poate cineva să-mi spună ce este păcatul?* Răspunsul nu vine din partea elevilor, așa cum ne-am fi așteptat, ci din partea profesorului, tocmai pentru a-i întări autoritatea: *Păcatele conduc cuiele în mâinile lui Isus Christos! De fiecare dată când păcătuiești sporești suferințele lui Christos.*

Exemplul 2. Secvență de filmul *I Soliti Ignoti*, care se referă la *învățarea prin succesiune*: teorie-practică. Învățarea pasivă, ce presupune metoda prelegerii, este dublată de una activă, de cooperare cu un scop clar de a atinge succesul. Secvența de film dezvoltă o situație în care un spărgător de seifuri predă o lecție mai puțin experimentaților săi tovarăși. Ideea este următoarea. Fiecare cutie de valori la care doresc să ajungă este diferită una de cealaltă. Unele sunt triumphiulare, altele circulare. De asemenea, sistemul de închidere este diferit: unele sisteme blochează întreg mecanismul de deschidere doar cu o singură încuietorie. Altele, dimpotrivă, au trei sau patru încuietori. Situația de învățare apare în momentul în care „elevii”, (în film, au rolul de hoți), trebuie să învețe cum pot recunoaște încuietoria potrivită. Soluția oferită, mai precis „metoda de învățare”, aplicată permite o paralelă cu situația din procesul didactic, respectiv: fiecare metodă este unică, după cum, fiecare elev este unic.

Teoria la care se apelează este una solidă: metoda practică de cel mai renumit spărgător. Ceea ce trebuie noi să înțelegem, de aici, este că fiecare profesor trebuie să aleagă metoda cea mai bună: „Țineți minte ... singura metodă absolut sigură este cu un ferăstrău circular”. De aici, se trece la un exemplu practic, „cu un seif de exercițiu”, spune profesorul. Secvența aceasta întărește importanța exercițiului în procesul de învățare. Dacă exersezi, reușești.

Exemplul 3. Secvența din filmul *Karate kid*. În această secvență, profesorul de Karate îl învață pe discipolul său două lucruri. Primul spune că important este ca într-o competiție să participi, nu neapărat să învingi: *Câștigi, pierzi, nu contează! Câștigi respect dacă te lupți bine*. Puse în practica școlară, aceste cuvinte se traduc prin: *Nu trebuie să fii neapărat olimpic sau cel mai bun, important este să reușești să te faci remarcat printr-o documentare solidă, prin informațiile acumulate, prin respectul față de învățătură, față de ceilalți.*

Cel de-al doilea lucru predat este sintetizat într-un exemplu concret de viață: *Dacă mergi pe drum pe partea dreaptă este sigur, dacă mergi pe drum pe stângă, este de asemenea sigur, dar dacă mergi pe mijloc, mai devreme sau mai târziu ești strivit ca un strugure*. Că profesorului trebuie să i se acorde deplină încredere și că poava sa nu trebuie pusă sub semnul întrebării, ne-o demonstrează tot profesorul de karate. De aceea, în relația elev-profesor trebuie să existe un pact: *Îți promit că îți predau karate. Asta este meseria mea. Tu îmi promiți că înveți. Eu îți spun. Tu faci. Fără întrebări*. Când elevul consimte la aceasta, activitatea poate să se deruleze. Atunci profesorul îi solicită elevului să spele toate mașinile și apoi să le lustruiască după modelul: *Lustruiești cu mâna dreaptă, apoi cu stânga și repeți*. Așadar, cea de-a doua metodă de învățare este aceea prin acțiune. Faci după model și repeți, înveți prin repetare. La fel ca și orice activitate și în cea didactică este important să știi ce să faci, ce metodă să aplici.

Exemplul 4. Secvența din filmul *Good fellas*. Din secvența filmului se învață că două lucruri sunt importante în viață: niciodată să nu-ți torni prietenii. Să ții gura închisă întotdeauna. În ideea că învățarea trebuie să-ți facă plăcere, am asociat ideea cu filmul *The Commitment*. În anumite contexte, care sunt legate de emoții afective puternice, rămâi cu amintiri de lungă durată. Asociezi învățarea cu ceva plăcut, senzual. Trompeta mea, spunea unul dintre protagoniștii filmului, a fost asemănată cu unul dintre personajele feminine cele mai senzuale din Italia: Gina Lollobrigida. Ceea ce s-ar traduce prin faptul că elevul poate asimila / introduce / îmbunătăți ceva în comportamentul său, făcând asocieri cu ceva plăcut, senzual. Succesul învățării constă în: atitudine.

Exemplul 5. Secvența de film *Sisters Act*. Exercițiul din film solicită un efort de imaginație. I se cere subiectului aflat într-o încăpere plină de oameni care fac gălăgie să își facă auzită vocea, adică să se manifeste cu atitudine. Vocea trebuie să treacă dincolo de zgomot, dincolo de ceea ce este general, și să se particularizeze: *Soră, dă-mi un do... ține minte asta când cântăm. Asta numim noi un do cu atitudine. De asta avem nevoie. Trebuie să pui atitudine în tot ceea ce cântă*. Așadar, transpusă în practică, povestea călugăriței cu cântatul poate accentua rolul, însemnătatea atitudinii pe care o are

profesorul/educatorul, precum și atitudinea pe care o are consiliatul. Se mai introduce ideea de grup, corul. În acest context, corul simbolizează ideea de activitate de grup, de muncă în echipă: *Trebuie să vă ascultați una pe alta dacă vreți să fiți un grup.*

Exemplul 6. Secvența din filmul *Patch Adams*. Păstrăm o ultimă secvență, preluată din filmul *Patch Adams*. Ideea este că, atât în activitatea de consiliere, cât și în cea de învățare, trebuie să vezi dincolo de ceea ce se vede. A vedea dincolo de aparență, dincolo de superficial sau de concret, constă în succesul unei activități. Consilierul sau profesorul trebuie să vadă dincolo de ceea ce ceilalți nu pot sau nu vor să vadă, din cauza fricii sau pentru că se conformează la un principiu greșit. Profesorul trebuie să vadă dincolo de disciplina sa, la fel cum personajul din film, întruchipând ideea de discipol reușește să vadă dincolo de cele patru degete ale maestrului și să dea răspunsul corect la întrebarea: *Câte degete vezi?*, într-o secvență în care patru dintre degetele unei mâini sunt arătate. Răspunsul corect este opt, nu patru. Maestrul își deschide sufletul în fața învățăcelului său doar după ce acesta din urmă face dovada faptului că este un om înzestrat cu anumite capacități / calități. El reușește să lipească paharul fisurat prin care curgea cafeaua peste lucrările maestrului, stârnind astfel încrederea maestrului.

Exemplul 7. Secvența din filmul *Forrest Gump* aduce concepte de viață și de management la nivel de artă. Cazul domnului Benjamin Button poate să reprezinte, magistral, ideea de reflexie personală despre lucrurile importante în viață, despre alegere, despre modul de dezvoltare a potențialului uman.

Fiecare dintre aceste filme sunt utile, deoarece, pe de o parte, ele constituie surse de informare, iar pe de altă parte, în particular, ele pot servi drept modele. Se pot constitui în niște exerciții, la îndemâna oricui, de a găsi soluții în rezolvarea de probleme sau luarea de decizii. Potrivit zicalei „nimic nu este nou sub soare”, în materie de experiență umană, ele pot deveni niște modele de cunoaștere și autocunoaștere, metode și modele de acțiune în fața unor situații de viață pe care alții le-au trăit / experimentat înainte etc.

Mai mult, odată cu accesul la site-urile specializate de difuzare de material video, putem să aducem invitați speciali în sesiuni de training. Astfel, documentare despre natură, viață animală, istorie sau pur și simplu discursuri celebre în istorie fac ca sala de curs să semene mai degrabă a sală de cinema.

Metoda trainingului cinematografic poate fi asemuită cu cea a **prognostării**. Ambele, prezintă o particularitate importantă de coincidență a teoriei cu practica. Pedagogul trebuie să-și închipuie rezultatele finale în baza celor mai posibile variante.

În concluzie, modelarea se caracterizează prin studierea materialului complicat (situația de învățare propriu-zisă) cu ajutorul materialelor mai simple (secvențele de film) de tip analog. Aceasta permite obținerea informației în rezultatul interacțiunilor organizate în mod special și în condiții stabilite de timp. Modelarea prevede diferite variante de realizare a sarcinilor și indică mijloacele care asigură succesul activității.

C. Exercițiu de evaluare

Folosim pentru acest nivel elaborarea și completarea de chestionare. Astfel, profesorii au primit chestionare tip, privind pregătirea, realizarea / analiza situațiilor de comunicare pornind de la secvențele de film citate, și prezentate pe suport video/CD. Scopul acestora este acela de a asigura evaluarea/feedback-ul la tema enunțată.

Proiect DESLO (Developing European Schools into Learning Organization)

Nume:

Instituția de învățământ:

Vă rugăm să completați tabelul cu răspunsurile pe care le considerați adecvate:

Filmul	Care este secvența pe care o identificați cu propriul stil de	Pe care dintre secvențe nu o identificați în stilul de	Argumentați fiecare opțiune aleasă	Ce repere importante ați desprins din fiecare secvență?

	<i>consiliere?</i>	<i>consiliere?</i>		
Liam				
I Soliti Ignoti				
Good fellas				
Karate Kid				
The Commitment				
Sister Act				

Figura 4.

Data verificării (după o lună)

Evaluarea progreselor făcute:

- satisfăcător
- mai este nevoie de timp
- nesatisfăcător
- trebuie schimbate metodele
- alte soluții

Atitudinile adolescenților față de valori

Chestionar: De unde vă sunt cunoscute valorile enumerate în tabelul de mai jos: familie, biserică, școală, media/internet, cărți, filme, nu știu/nu răspund?

	Familie	Biserică	Școală	Media / Internet	Cărți	Filme	NȘ/NR
Valori materiale și fizice: sănătate, confort, securitate							
Valori economice: productivitate, eficacitate							
Valori morale: onestitate, echitate							
Valori sociale: filantropie, politețe							
Valori politice/civice: libertate, dreptate, egalitate, toleranță							
Valori estetice: frumusețe, simetrie, armonie							
Valori religioase/spirituale: milă, puritate, iubire, iertare							
Valori intelectuale: inteligență, claritate							
Valori profesionale: considerație, reușită profesională							
Valori sentimentale: dragoste							

Figura 5.

Designul studiului:

Participanții la studiu. Eșantionul luat în studiu a fost alcătuit dintr-un număr de 295 de subiecți, dintre care, 80 cadre didactice, 215 elevi.

- cadrele didactice au vârsta cuprinsă între 22-30 ani (15 subiecți), 31-45 ani (35 subiecți) și 46-57 ani (30 subiecți), în total 80 de subiecți, dintre care 71 de subiecți de sex feminin și 9 subiecți de sex masculin.

- elevii au vârsta între 18-19 ani, fiind elevi în clasa a XII-a, la trei licee din Cluj-Napoca, un liceu teoretic, un colegiu național și un grup școlar, 130 dintre ei sunt de sex feminin și 75 de sex masculin.

Etapele studiului:

1. Documentarea științifică, elaborarea sintezelor teoretice.
2. Proba „Chestionarul S.C”, autoare Dominique Chalvin, cu intenția de a contura stilul de comunicare, pe care cadrul didactic îl abordează în relațiile cu educații.
3. Proiectarea activităților didactice.
4. Intervenția în procesul de învățare utilizând modelul DESLO.

4. Concluzii

Modelizarea teoretico-practică a activității didactice a demonstrat că această activitate nu are un model standard impus (*Cât?*), ci, dimpotrivă, permite redimensionări și reaxiologizări menite să aducă schimbări importante în viața subiecților educați. Activitatea didactică este, tot mai mult, înțeleasă, de către ambii subiecți ai educației, ca un flux continuu de influențe: influențele modelatoare și transformatoare. Influențele trebuie să se organizeze în așa fel încât să răspundă *nevoilor interne personale*, ale tinerilor, în sensul că educatul trebuie să fie mulțumit de felul în care arată, vorbește, acționează. De asemenea, influențele trebuie să corespundă *nevoilor interpersonale* – relațiile pe care subiectul le are cu ceilalți factori de socializare.

Bibliografie

- [1] BABANSKI, I.K., (1979), *Optimizarea procesului de învățămînt : sub aspect didactic general*, Editura Didactică și Pedagogică, București
- [2] BAHTIN. M., (1977), *Le marxisme et la philosophie du langage*, Ed. De Minuit, Paris
- [3] BÎRZEA, C., (1995), *Arta și știința educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București,
- [4] DEWEY, J., (1972), *Democrație și educație*. Editura Didactică și Pedagogică, București,
- [5] DICȚIONAR de pedagogie, (1979), Editura Didactică și Pedagogică, București
- [6] FAURE, E., (1974), *A învăța să fii*, Editura Didactică și Pedagogică București
- [7] MASLOW, (1970), A., *Motivation and Personality*, Harper & Row, New York
- [8] POPESCU-NEVELEANU, P., (1990), *Psihologie*. Manual pentru clasa a IX-a. Editura Didactică și Pedagogică, București
- [9] SCHOPENHAUER, A., (1994), *Asupra înțelepciunii în viață* . Editura Enciclopedică Gheorghe Asachi, Chișinău
- [10] SCHIFIRNEȚ, C., (2002), *Sociologie*, Editura Comunicare.ro, Bic, București
- [11] SCHIFIRNEȚ, C., (1985), *Generație și cultură* ,Editura Albatros, București
- [12] SAUSSURE, F., (2004), *Curs de lingvistică generală* , Editura Polirom, Iași
- [13] VRĂȘMAȘ, E., (2002), *Consilierea și educația părinților*, Editura Aramis, București.